

УКРАЇНА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЮСТИЦІЇ

Гуцул Віталій Олександрович - аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ORCID: 0000-0001-9409-3161

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.3.31>

У статті означено важливу роль належної організації та функціонування Міністерства юстиції України як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади. З'ясовано, що структура Мін'юсту є досить складною та розгалуженою, адже поєднує у собі різні напрями діяльності. Разом з тим, вказано, що організаційний аспект діяльності цього міністерства характеризується сучасними інноваційними підходами, функціональністю. Акцентовано увагу на тому, що одним із важливих кроків удосконалення діяльності Міністерства юстиції України, його організаційної структури, особливо в період війни, є врахування досвіду передових іноземних країн.

Ключові слова: Міністерство юстиції України, організаційно-функціональна структура, війна, сучасні інноваційні підходи, досвід зарубіжних країн.

Постановка проблеми

Повномасштабне російське вторгнення і запровадження воєнного стану докорінно змінили ситуацію в країні, а також безпосередньо вплинули на діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суспільство та кожного громадянина. Ці зміни торкнулись і Міністерства юстиції України, що виконує вагомий роль у системі органів виконавчої влади, тим більше, у період війни, коли його діяльність продовжує забезпечувати життєдіяльність держави, незважаючи на будь-які перепони й труднощі. Разом з тим, цікавим є досвід організації та функціонування міністерств юстиції зару-

біжних країн, задля запозичення кращих практик в Україні.

Стан дослідження проблеми

Дослідження діяльності Міністерства юстиції України здійснювали такі науковці і практики, як: Агапова О., Добрянська Н., Завада О., Кравченко О., Ментух Н., Мілевський А., Шевчук О. та інші. Проте актуальність теми потребує подальшого висвітлення.

Метою даної статті є дослідження організації та функціонування Міністерств юстиції України в порівнянні з іншими іноземними країнами, а також виокремлення позитивної практики для України.

Виклад основного матеріалу

Через загарбницький характер війни російської проти України бойові дії призводять до численних руйнацій, людських жертв, соціального зубожіння, скорочення робочих місць і доходів, невдоволення та тривоги серед населення. Першочергове завдання, що зараз стоїть перед Українським урядом – це збереження держави, утримання фінансової стабільності та максимальна підтримка Збройних Сил України.

Немало важливе значення у цих процесах відіграє належна організація та функціонування Міністерства юстиції України як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань

банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації актів речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, з питань утримання військовополонених, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції [1].

У своїй діяльності Міністерство юстиції України керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України [2, с. 159].

Структура Міністерства юстиції України є досить складною та розгалуженою, адже поєднує у собі різні напрями діяльності. Разом з тим, організаційний аспект діяльності цього міністерства характеризується сучасними інноваційними підходами, чітким розумінням функціональності апарату міністерства, територіальних органів, установ та органів юстиції, підвідомчих установ та державних підприємств, органів, що координуються через міністерство.

У цьому питанні варто згадати, як оперативно спрацювало Міністерство юстиції України після 24 лютого 2022 року. А зокрема, йдеться про тимчасове припинення доступу державним і приватним виконавцям до автоматизованої системи виконавчого провадження, заблокування доступу до інших державних реєстрів, які перебувають в адмініструванні Міністерства юстиції України, задля збереження та захисту даних надважливої державної системи, забезпечення охорони прав та інтересів громадян.

На національному рівні доречно відмітити важливу роль Міністерства юстиції України на шляху до започаткування нового міжнародного інструменту захисту прав постраждалих від військової агресії осіб. Команда міністерства юстиції України безпосередньо задіяна до вирішення складних юридичних та міжнародно-правових тонкощів щодо способів відшкодування та компенсацій постраждалим особам. Мін'юст є центральним органом, що сприяє роботі Реєстру збитків, розробленого для інкапсуляції багатогранних наслідків конфлікту. Створюючи цей всеосяжний механізм, міністерство активно співпрацює з різними державними установами, забезпечуючи відображення в реєстрі не лише матеріальних збитків, але й різноманітних соціально-економічних і гуманітарних наслідків для окремих людей і громад [3, с. 796].

Одним із важливих кроків удосконалення діяльності Міністерства юстиції України, його організаційно-функціональної структури, а особливо в період війни, є врахування досвіду передових іноземних країн.

Досить цікавим прикладом у сфері юстиції є діяльність Міністерства юстиції Сполучених Штатів як департаменту федерального уряду США, до компетенції якого належить забезпечення виконання законів та відправлення правосуддя. Дане Міністерство складається з таких підрозділів: 1) антимонопольний; 2) цивільний; 3) цивільних прав; 4) кримінальний; 5) навколишнього середовища та природних ресурсів; 6) управління; 7) національної безпеки; 8) податків. А також містить у своїй структурі відповідні агентства: 1) Бюро алкоголю, тютюну, зброї і вибухових речовин; 2) Управління з боротьби з наркотиками; 3) Федеральне бюро розслідувань (ФБР); 4) Федеральне бюро в'язниць; 5) Служба судових виконавців США. Іншими структурними одиницями цього Міністерства є: Комісія з врегулювання іноземних вимог; Інтерпол, національне центральне бюро США; Комісія з помилювань; відділи, що характеризуються вузькопрофільними напрямками діяльності (відділ правового радника; відділ законодавства; відділ розробки політики; відділ громадських справ; відділ з помилю-

вання; відділ міжгромадських угод; відділ управління юстиції; відділ професійної відповідальності; відділ розвідувальної політики і нагляду; виконавчий відділ прокурора США; виконавчий відділ опікунів; відділ головного інспектора; відділ внутрішнього контролю; оперативні відділи департаменту юстиції США.

Останнім часом в системі Міністерства юстиції США створено новий підрозділ «Управління юридичних програм», яке грає ключову роль в наданні допомоги правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю і в удосконаленні всієї системи кримінальної юстиції. До його функцій належать: розвиток і підтримка інноваційних програм національного, штатного та місцевого рівнів в питаннях протидії злочинам, пов'язаними з наркотиками і насильством; удосконалення юридичної практики у справах про злочини неповнолітніх; надання допомоги жертвам злочинів. Закони про боротьбу з незаконним обігом наркотиків 1988 р., про захист жертв злочинів 1984 р., про попередження правопорушень серед неповнолітніх 1974 р. дозволяють Управлінню юридичних програм маневрувати своїми коштами і здійснювати свої плани при максимально ефективному використанні обмежених ресурсів. Виконання цих функцій припускає тісну взаємодію з усіма правоохоронними органами, урядовими службами, громадськими організаціями, вченими в галузі теорії та практики кримінальної юстиції [4, с. 26].

Отже, за організаційною характеристикою Міністерство юстиції Сполучених Штатів є надскладною структурою, з відокремленими і незалежними одна від одної судовими системами, але разом з тим – це єдиний консультативний і правозастосовний орган, що володіє певним ступенем децентралізації.

Щодо Міністерства юстиції Франції, то необхідно вказати, що центральний апарат цього міністерства включає в себе, крім кабінету міністра і канцелярії кабінету, такі підрозділи: 1) управління судово-слідчих органів (у Франції слідчі суди організаційно входять в штат судових інстанцій); 2) управління у справах і державної печатки; 3) управління у кримінальних справах та у

справах про помилування; 4) управління пенітенціарних установ; 5) управління загальної адміністрації та господарського забезпечення; 6) служба з виховання неповнолітніх і нагляду за ними [5, с. 385].

Міністерство юстиції Франції має значні повноваженнями в галузі законодавства. А зокрема, ним готуються всі законопроекти з питань правосуддя, що вносяться до Національних зборів, а також складаються всі акти уряду щодо судового відомства. Міністерству юстиції Франції підпорядковується система правосуддя.

Також у діяльності Міністерства юстиції Франції є вагома роль самого міністра. Так, він бере участь при призначенні суддів та при складанні списків осіб, які претендують на посаду судді. За власною ініціативою або за постановою відповідного прокурора міністр юстиції Франції може викликати суддів для пояснень, робити їм в усній формі попередження, а також може передати справу про дисциплінарний проступок того чи іншого судді до Вищої ради магістратури, головою якого є Президент республіки, а віце-головою – міністр юстиції. Вища рада магістратури забезпечує дисципліну доль-нонаслідкових чинів, накладаючи на них дисциплінарні стягнення. Правом накладання дисциплінарних стягнень на чинів прокуратури має тільки міністр юстиції, що він робить на основі поради спеціальної комісії. Всі чини прокуратури, суду і слідства призначаються на свої посади декретом Президента республіки Франція на основі пропозицій міністра юстиції. Крім того, міністру юстиції підпорядкований головний інспектор судових органів [4, с. 24].

Отже, незважаючи на різноплановість організаційної структури Міністерства юстиції Франції та значні повноваження Міністра юстиції, пріоритетні напрямки розвитку країни були і залишаються на перших позиціях діяльності цієї установи та її посадових осіб.

У системі Міністерства юстиції Португалії функціонує 17 відділів, серед яких, зокрема, Генеральний секретаріат міністерства юстиції, Генеральний директорат по відправленню правосуддя, Генеральний директорат з питань юстиції політики, Голо-

вне управління тюремної служби, Інститут фінансового менеджменту та інфраструктури юстиції, Інститут інформаційних технологій в галузі юстиції, Національний інститут промислової власності, Генеральна інспекція юридичних послуг, Національний інститут медичного права, Судова поліція та інші [6, с. 135].

З 1821 по 1940 рік дана інституція носила назву Міністерство юстиції та у справах церкви (релігії), що свідчить про досвід Мін'юсту у питаннях організації діяльності релігійних установ. Варто зазначити, що регулювання відносин із релігійними інституціями, заохочення та захист прав релігійної свободи входять і до повноважень Мін'юсту Іспанії, з метою реалізації яких у його структурі створено, зокрема, такий підрозділ як Генеральний директорат міжнародного співробітництва та відносин релігії [6, с. 136].

Якщо згадати про нашого ближню «сусідку», країну Польщу, то відповідно до правил організації її Міністерства юстиції визначено, що організаційними підрозділами Мін'юсту є 15 структурних одиниць, які реалізують свої повноваження за такими напрямками як правова допомога, пробація, адміністрування та фінанси, ведення Національного реєстру судимостей, внутрішній аудит, законодавчі ініціативи, міжнародна співпраця та ін. Разом з тим, внутрішні організаційні правила відділів визначаються директором департаменту чи управління та затверджуються за згодою Міністра юстиції. Діяльність відділів скеровується начальниками цих відділів, які є відповідальними за ефективність їх функціонування [7]. До того ж, в Мін'юсті функціонує система менеджменту якості, суть якої полягає у підтримці рівня його ефективності в належному стані.

Разом з тим, потрібно вказати на ті переваги нашого міністерства, які на даний час не притаманні міністерствам зарубіжних країн. Для прикладу, можна назвати організацію та надання Міністерством юстиції України електронних публічних послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців в автоматичному режимі. Порядок [8] визначає механізм надання електронних публічних послуг у сфе-

рі державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців в автоматичному режимі без участі державного реєстратора юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (державний реєстратор) у режимі реального часу за допомогою програмного забезпечення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (Єдиний державний реєстр) на підставі документів суб'єктів звернення, поданих в електронній формі засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (Портал Дія).

Висновки

Отже, Міністерство юстиції кожної країни за своїми функціональними та організаційними властивостями є своєрідною моделлю органу влади. Разом з тим, Міністерство юстиції України, незважаючи на ряд переваг системи юстиції іноземних держав, у багатьох напрямках роботи переважає, навіть лідирує в порівнянні з іншими державами. Про це свідчать його прогресивні, новаторські підходи, нестандартні рішення та вміння ефективно працювати в період війни.

Література

1. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова КМУ від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-p#Text>.
2. Кравченко О. О., Завада О. Г. Роль та особливості роботи Міністерства юстиції України в умовах війни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 20. С. 158-162.
3. Агапова О. В. Роль Міністерства юстиції України у відновленні справедливості для України через міжнародний реєстр збитків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 795- 798.
4. Ментух Н., Шевчук О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності органів юстиції. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 3 (15). С. 23-27.
5. Mathieu Delahousse. Justice, le ministère infarnal, Paris, Flammarion, coll. «Flammarion EnQuête», 2009. 385 p.

6. Кобацька Х. І. Порівняльно-правова характеристика центральних органів виконавчої влади у сфері юстиції: європейська традиція та вітчизняна практика: дис.. канд. юрид. наук. К., 2017. 251 с.

7. Regulamin organizacyjny Ministerstwa Sprawiedliwości. URL: <http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/regulacje-prawne-dotyczaceorganizacji-ministerstwa-sprawiedliwosci/>.

8. Про затвердження Порядку надання електронних публічних послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців у автоматичному режимі: Наказ Міністерства юстиції України; Мінцифри; Порядок від 14.07.2022 р. № 2933/5/66. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0780#22#Text>.

Hutsul Vitalii

**UKRAINE AND ABROAD EXPERIENCE
OF STATE POLICY IN THE FIELD OF
JUSTICE**

The article defines the important role of the proper organization and functioning of the Ministry of Justice of Ukraine as the main body in the system of central executive bodies. It was found that the structure of the Ministry of Justice is quite complex and extensive, because it combines different areas of activity. At the same time, it is indicated that the organizational aspect of this ministry's activity is characterized by modern innovative approaches, a clear understanding of the functionality of the ministry's apparatus, territorial bodies, institutions and bodies of justice, subordinate

institutions and state enterprises, bodies coordinated through the ministry. Attention is focused on the fact that one of the important steps in improving the activity of the Ministry of Justice of Ukraine, its organizational structure, especially during the war, is taking into account the experience of advanced foreign countries. The article analyzes the activities of the Ministries of Justice of some foreign countries. So, for example, it was found that the Department of Justice of the United States is a department of the US federal government, which is responsible for the enforcement of laws and administration of justice. by organizational characteristics, the Department of Justice of the United States is an extremely complex structure, with separate and independent judicial systems, but at the same time it is a single advisory and law enforcement body with a certain degree of decentralization. As for the Ministry of Justice of France, it is stated that it has significant powers in the field of legislation. In particular, he prepares all bills on justice matters submitted to the National Assembly, as well as drafts all acts of the government regarding the judicial department. The justice system is subordinated to the Ministry of Justice of France. It was concluded that the Ministry of Justice of Ukraine, despite a number of advantages of the justice system of foreign countries, prevails in many areas of work, even leads in comparison with other countries. This is evidenced by his progressive, innovative approaches, non-standard solutions and ability to consolidate all efforts during the war.

Key words: Ministry of Justice of Ukraine, organizational and functional structure, war, modern innovative approaches, experience of foreign countries.